

Vammaisneuvosto – lausuntoluonnos 30.10.2025 hyvinvointialueen palveluverkkoesitykseen

Keski-Suomen vammaisneuvosto on perehtynyt hyvinvointialueen *vaiheen 2 palveluverkkoesitykseen* ja pitää esityksen tavoitteita pääosin kannatettavina ja oikeansuuntaisina tässä taloustilanteessa. Esitys tukee hyvinvointialueen tavoitetta varmistaa palvelujen yhdenvertaisuus, toiminnan taloudellisuus ja hoitoketjujen sujuvuus koko maakunnassa. Vammaisneuvoston olisi toivonut laajempaa vaikutusten arviointia vammaisiin, vammautuneisiin ja pitkäaikaissairaisiin henkilöihin.

Vammaisneuvosto näkee palveluverkkoesityksen edistävän palveluiden kokonaisuuden selkeyttämistä ja resurssien parempaa kohdentamista, mutta korostaa, että toimeenpanossa on varmistettava palveluiden saavutettavuus, esteettömyys ja henkilökohtaisen avun jatkuvuus kaikille vammaisille henkilöille.

Vammaisneuvoston painotukset

1. Saavutettavuus ja esteettömyys

- Vammaisneuvosto painottaa, että kaikkien uusien ja uudistettavien palvelupisteiden tulee täyttää esteettömyyskriteerit sekä fyysisen ympäristön että digitaalisten palveluiden osalta. Digipalveluiden laajentamisessa tulee huomioida riittävästi kaikkien asiakkaiden toimintakyky, laiteosaaminen tai kognitiiviset rajoitteet.
- Palvelupisteiden suunnittelussa ja sijoittelussa on huomioitava liikkumisrajoitteiset, kuulovammaiset, näkövammaiset ja neurokirjon asiakkaat. Huomioitava on Kela-taksien riittävyys ja pääsy palvelupisteisiin.
- Digipalvelujen lisääntyessä on varmistettava, että ne ovat saavutettavia ruudunlukuohjelmien ja selkokielen avulla. Tekoälyllä toimiva etäyhteys ei ymmärrä murteita, puhevammaisen puhetta eikä pitkiä lauseita. On arvioitava, että digipalvelut ovat riittävän kattavat kaikille iän, toimintakyvyn, ymmärtämisen tai kommunikoinnin osalta.
- Kuulovammaisten osalta pitää huomioida, että palvelupisteiltä puuttuvat induktiosilmukat asennetaan. Induktiosilmukat merkitään selkeästi ja niistä ilmoitetaan valtakunnallisessa tiedostossa (kuulokuvat.fi).
- Mielenterveys- ja päihdetyössä on huomioitava esteettömyys ja saavutettavuus. Palveluita pitäisi saada myös kotiin (kotikatkot).
- Onko suun terveydenhuollon kontti-palvelussa on huomioitava esteettömyys ja saavutettavuus.
- Jyväskylän keskustan neuvola ei ole esteetön. Uusi tila pitäisi saada mahdollisimman pian.

2. Palvelujen saavutettavuus eri alueilla

- Vammaisneuvosto korostaa, että palvelujen keskittäminen ei saa heikentää vammaisten henkilöiden mahdollisuutta saada apua omalla paikkakunnallaan. Toimeenpanossa tulee arvioida kuljetuspalveluiden riittävyys suhteessa uusiin palvelurakenteisiin. Pitkät etäisyydet ja heikot liikenneyhteydet voivat muodostua merkittäväksi esteeksi erityisesti niille, jotka ovat riippuvaisia kuljetuspalveluista tai saattajasta.

- Ilta- ja viikonloppupäivystyksen keskittäminen voi johtaa hoidon viivästymiseen tai estymiseen.
- Jäljelle jäävien sote-keskusten asiakasmäärät tulevat kasvamaan, palveluiden saatavuus on turvattava esimerkiksi aukioloaikoja tai volyymia laajentamalla.
- Eri vammaryhmät pitää huomioida palveluissa ja pitää pystyä huomioimaan missä vammaisen henkilö saa riittävän henkilökohtaisen palvelun. Esimerkiksi, jos vammaisen henkilö joutuu ensiapuun ilman että hänellä on saattajaa tai avustajaa mukana.
- Selvityksessä arvioidaan säästöjä saatavan 18,6 Me/ vuodessa. Vammaisten näkökulmasta syntyy todennäköisesti seuraavia piilokustannuksia: Lisääntyneet kuljetuspalveluiden ja saattajapalveluiden tarpeet, viivästynyt hoito ja kuntoutus mikä lisää erikoissairaanhoidon tarvetta, toimintakyvyn heikkeneminen, joka kasvattaa pitkäaikaisen hoidon ja asumispalveluiden tarvetta. Hajautettujen yksilöllisten ratkaisujen järjestäminen, joka on hallinnollisesti ja taloudellisesti raskaampaa. Ennaltaehkäisevien palveluiden puute, mikä voi johtaa kriisiytyneisiin tilanteisiin ja kiireellisiin toimenpiteisiin.
- Huhtasuon sote-asemasta luopuminen on herättänyt huolta. Alueella asuu paljon iäkkäitä ihmisiä, joilla ei ole autoa käytössä. Kulkeminen julkisilla kulkuneuvoilla on hyvin haastavaa ja kela taksin saatavuus vaikeaa. Vammaisneuvosto esittää keskusteluun, voisiko palvelupiste turvata esimerkiksi Huhtasuolla ja Korpilahdella niin, että resurssi vähennettäisiin joltain toiselta sote-asemalta esimerkiksi 1pv/ viikossa?

3. Yksilölliset palvelutarpeet ja palveluohjaus

- Vammaisneuvosto painottaa, että yksilöllinen palveluohjaus ja asiakaslähtöisyys on säilytettävä palveluverkkomuutoksissa.
- Henkilökohtaisen avun, asumispalveluiden ja tulkkauspalveluiden on toimittava saumattomasti riippumatta palvelupisteiden muutoksista.
- Palveluohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden tulee olla riittävän saavutettavissa myös kasvokkain, ei ainoastaan sähköisten kanavien kautta.
- Näyteenottopalvelut tulee turvata palvelupisteillä
- Vammaisille ja pitkäaikaissairaille tehtävä yksilöllinen palvelusuunnitelma, jotta palvelut toimivat hänen kohdallaan.

4. Avoterveydenhuollon ja kuntoutuspalveluiden rooli

- Toimeenpanossa on varmistettava, että avoterveydenhuollon vastaanotot ja kuntoutuspalvelut ovat saavutettavissa ilman kohtuuttomia matkoja.
- Erityisesti fysioterapia, toimintaterapia ja apuvälinepalvelut ovat vammaisten henkilöiden arjessa välttämättömiä, eikä niiden saatavuus saa heiketä alueellisten muutosten seurauksena.

- Yhteistyö erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon välillä on vahvistettava niin, että hoitoketjut ovat katkeamattomia ja tiedonsiirto sujuvaa. Kirjaamiseen tulee kiinnittää huomiota.

5. Osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet

- Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että vammaiset henkilöt ja heidän edustajansa osallistuvat aktiivisesti palveluverkkomuutosten suunnitteluun, arviointiin ja seurantaan.
- Toimeenpanossa on luotava pysyvä rakenne vammaisneuvoston kuulemiselle, erityisesti esteettömyyteen, kuljetuspalveluihin ja palvelujen saavutettavuuteen liittyvissä päätöksissä. Kuulemisessa on huomioitava, että asiat tulevat hyvissä ajoin vammaisneuvostolle. Keskustelu ja avoimuus vievät asioita eteenpäin.

Yhteenveto

Keski-Suomen vammaisneuvosto hyväksyy palveluverkkoesityksen esittämillään huomioilla. Toimeenpanossa tulee ottaa käyttöön raportointimalli, joka tarkastelee erityisesti:

- esteettömyyden toteutumista
- palvelujen yksilöllistä saavutettavuutta eri vammaryhmille,
- kuljetuspalveluiden toimivuutta,
- asiakkaiden kokemuksia

Vammaisneuvosto ehdottaa, että hyvinvointialue raportoi säännöllisesti vammaispalveluiden saatavuudesta ja laadusta neuvostolle.

Lopuksi

Vammaisneuvosto muistuttaa, että todellinen yhdenvertaisuus palveluissa toteutuu vain, jos ne ovat kaikkien saavutettavissa ja käytettävissä riippumatta henkilön toimintakyvystä tai asuinpaikasta. Hyvinvointialueen tulee sitoutua kuulemaan vammaisneuvostoa aktiivisesti myös toimeenpanon ja seurannan aikana, jotta palveluverkkomuutokset tukevat aidosti esteetöntä ja yhdenvertaista Keski-Suomea.

Vammaiset ja toimintarajoitteiset eivät ole yhtenäinen ryhmä – heidän tarpeensa vaihtelevat. Palveluverkkouudistus ei saa perustua oletuksiin, vaan tietoon, kokemukseen ja ihmisoikeusperustaisuuteen. Hyvinvointialueen on varmistettava, että uudistus ei lisää eriarvoisuutta vaan tukee kaikkien keski-suomalaisien hyvää ja turvallisuutta arkea.

Vammaisneuvosto haluaa esittää huolensa palveluverkko 2 esityksessä seuraavista asioista:

- kotisairaaloiminta tulee saada alueellisesti kattavaksi riippumatta asiakkaan asuinpaikasta (kilometrirajaus)
- Alueellisen osastotoiminnan neljän yksikön sulkemisen taloudelliset vaikutukset tulee arvioida tarkasti
- Onko mahdollista turvata palvelupiste tietyille alueille vähentämällä resurssia hieman jostain muualta?

	PÄÄTÖSESITYS
1. Järjestämisen näkökulma Saavutettavuus, saatavuus, laatu, toimintavarmuus, yhdenvertaisuus	Vammaisneuvosto ymmärtää, että palveluverkon tiivistäminen on välttämätöntä hyvinvointialueen taloustilanteessa. Palveluverkkoa tiivistettäessä tulee huomioida vammaisten asiakkaiden erityistarpeet palveluille.
2. Ihmiset, väestöryhmät Terveys ja hyvinvointi; kokemus hyvinvoinnista ja terveydestä; väestöryhmät, joihin vaikutukset erityisesti kohdistuu; sukupuolivaikutukset; lapsivaikutukset	Palveluita muutettaessa tai suunniteltaessa uusia on tehtävä vammaisvaikutusten arviointi. Saatua asiakaspalautetta tai huoli-ilmoituksia on seurattava aktiivisesti.
3. Hyvinvointialueen / kuntien /alueiden elinvoima Alueiden veto- ja pitovoima, yritystoiminnan edellytykset	Linjaukset vähentävät kuntien veto- ja pitovoimaa, sekä elinvoimaa. Riskinä on alueiden eriarvoistuminen ja tiettyjen alueiden autioituminen.
4. Talousvaikutukset Välittömät talousvaikutukset, pidemmän aikavälin talousvaikutukset	Yksiköiden sulkemisella vaikutuksia kuntien työttömyyteen, jos henkilöstö ei pysty ottamaan vastaan muualta tarjottua työtä. Vaikutukset negatiivisia yksittäisten henkilöiden talouteen.
5. Henkilöstö Työhyvinvointi, rekrytointi	Henkilöstön hyvinvoinnista on huolehdittava erityisesti muutostilanteista. Niiden yksiköiden kohdalla, missä toiminnasta luovutaan, tulee henkilöstön sijoittumisessa uusiin tehtäviin huomioida kokonaistilanne, ei pelkkää osaamista ja työkokemusta. Työn vastaanottaminen toiselta paikkakunnalta ei aina ole mahdollista.
6. Ympäristö Liikenne, rakennukset, tilat	Esteettömyys palvelupisteissä on huomioitava. Sote rakennukset ovat yleensä esteettömiä, mutta digipalveluiden kohdalla tämä on varmistettava. Pitkät palvelumatkat lisääntyvän autoilun myötä ympäristövaikutuksia.
6. Seutuvaikutukset – maaseutu Maaseudun elinvoima, vaikutukset maaseudun ihmisiin	Sote-asetusta luopumisella on vaikutuksia kunnan elinvoimaan. Riskinä on myös muiden palveluiden häviäminen, esimerkiksi apteekkipalvelut.
8. Seutuvaikutukset – kaupunkiseudut Kaupunkiseutujen elinvoima, vaikutukset kaupunkien ihmisiin	Kaupunkien vetovoima ja elinvoima kasvaa. Aasukaat keskittyvät isoihin taajamiin. Riskinä kasvukeskusten palveluiden riittävyys.